

OBCENY STAN CERKWI PRAWOSŁAWNEJ W POLSCE

(Na podstawie „Cerkownego Wiestnika” z lat 1954 — 1956.)

W chwili wybuchu drugiej wojny światowej w 1939 r. Cerkiew Prawosławna w Polsce liczyła ponad 4 miliony wiernych, głównie w północno-wschodnich połaciach kraju, organizacyjnie zaś podzielona była na 5 diecezji (eparchii), wchodzących w skład jednej metropolii warszawskiej¹. Oprócz metropolity z tytułem warszawskiego i całej Polski było 4 innych biskupów ordynariuszy, 5 biskupów pomocniczych i 1 biskup w stanie spoczynku².

Przesunięcie wschodnich granic Państwa pociągnęło za sobą siłą rzeczy ogromne zmiany i w Cerkwi. Z wyjątkiem diecezji warszawsko-chełmskiej, zresztą ze wszystkich najsłabszej liczebnie, i części diecezji grodzieńskiej reszta eparchii znalazła się poza granicami Polski. Z hierarchii pozostał w Polsce jedynie metropolita Dionizy Waledyński i jego biskup-wikariusz Tymoteusz Szretter. Metropolita Dionizy przeszedł niebawem, bo w r. 1948, w stan spoczynku, a władzka Tymoteusz objął przeorganizowaną z pozostałej części diecezji grodzieńskiej eparchię białostocką, administrując, równocześnie po r. 1948 i diecezją warszawsko-chełmską. W związku z akcją osiedleńczą na Ziemiach Odzyskanych część prawosławnych z województwa białostockiego i lubelskiego zamieszkała w województwach zachodnich: opolskim, wrocławskim, zielonogórskim, szczecińskim, koszalińskim i olsztyńskim. Przy takim rozprószeniu wiernych i niemal kompletnym braku hierarchii stanął przed Cerkwią **problem** nowej organizacji. Zaczęto od załatwienia sprawy autokefalii.

Cerkiew Prawosławna w Polsce była zależna jurysdykcyjnie od świętego synodu rosyjskiego, od wskrzeszenia zaś w r. 1917 patriarchatu w Moskwie, od tamtejszego patriarchy. Tymczasem w r. 1922 proklamowano w Warszawie uchwałą synodu polskich władków i dekretem prezydenta Rzeczypospolitej niezawisłość czyli autokefalię. Autokefalię potwierdził w r. 1924 patriarcha z Konstantynopola Grzegorz VII, nie uznał jej natomiast ówczesny patriarcha moskiewski Tichon. W rozu-

¹ *Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce z dnia 15 stycznia 1939 roku.*

² *Oriens*, styczeń — luty 1939, s. 24 — 25.

mieniu patriarchy moskiewskiego polska Cerkiew znalazła się w schizmie. Z tego też względu podjęto obecnie w patriarchacie moskiewskim starania o uregulowanie tej sprawy. Pismem z dnia 22 czerwca 1948 r. moskiewski patriarcha Aleksy przyznał Cerkwi Prawosławnej w Polsce upragnioną autokefalię³.

Zabrano się następnie do terytorialnej organizacji Cerkwi. Utworzono na terytorium Państwa Polskiego 4 diecezje: warszawsko-bielską, białostocko-gdańską, łódzko-poznańską i wrocławsko-szczecińską.

Diecezja warszawsko-bielska objęła 6 dekanatów⁴: w a r s z a w s k i (parafie: Warszawa św. Magdaleny przy soborze na Pradze i św. Jana Lestwicznika na Woli, Płock, Siedlce, Stanisławowo, Wołomin, Żyrardów), b i a l s k o - p o d l a s k i (parafie: Biała Podlaska, Kobylany, Kodeń, Nosów, Terespol, Zabłocie), b i e l s k i (parafie: Augustowo, 3 parafie w Bielsku Podlaskim, Boćki, Dubicze Cerkiewne, Kletniki, Kleszczele, Kośna, Malesze, Narew, Orla, Pasyнки, Ploski, Podbiele, Rajsk, Szczyty, Tyniewiczze Duże, Wólka Wyganowska), h a j n o w s k i (parafie: Białowieża, Czyże, Dubiny, Hajnówka, Kuraszewo, Łosinka, Narewka, Nowoberezowo, Starokornin, Starolewkowo, Werstok), l u b e l s k i (parafie: Bończa, Chełm, Horostyta z filią w Holi, Hrubieszów, Lublin, Tarnogród), s i e m i a t y c k i (parafie: Czarna Cerkiewna, Drohiczyn, Grodzisk, Mielnik, Milejczyce, Narojki, Rogacze, Sasiny, Siemiatycze z filią w Ciechanowcu, Telatycze, Tokary, Zubacze, Żerczyce).

Diecezja białostocko-gdańska ma 4 dekanaty, a mianowicie: b i a ł o s t o c k i (parafie: Białystok, Choroszcz, Dojlidy, Elk, Fasty, Gródek, Jałówka, Jusków-Gród, Kożany, Królów Most, Michałowo, Mostowlany, Nowa Wola, Puchły, Ryboły, Starosielce, Supraśl, Topilec, Topolany, Trościanica, Wasilków, Zabłudów), g d a ń s k i (parafie: Gdańsk, Elbląg, Kwidzyń, Pasłęk), o l s z t y ń s k i (parafie: Braniewo, Giżycko, Górowo Iławieckie, Grodzisko, Kętrzyn, Lidzbark, Mrągowo, Olsztyn, Orneta, Orzysz, Prabuty, Santopy-Samulewo, Sempopol, Węgorzewo, Wojnowo, Wola Młynarska), s o k o l s k i (parafie: Jaczno, Jurowlany, Krynki, Kuźnica, Nowy Dwór, Ostrów, Samogród, Sokółka).

Diecezja łódzko-poznańska obejmuje 3 dekanaty: ł ó d z k i (parafie: Kalisz, Łódź, Piotrków Trybunalski, Poznań, Tomaszów Mazowiecki), k r a k o w s k i (parafie: Częstochowa, Kielce, Kraków, Radom, Sosnowiec), b y d g o s k i (parafie: Aleksandrów Kujawski, Bydgoszcz, Grudziądz, Piła, Toruń).

³ *Cerkownyj Wiestnik* 1955, nr 2. s. 11.

⁴ Podajemy stan z r. 1955 według wykazu w *Kalendarzu Prawosławnym na rok 1955*. Wydanie Warszawskiej Metropolii Prawosławnej, s. 73—76.

Diecezja wrocławsko-szczecińska dzieli się na 2 dekanaty: w r o c ł a w s k i (parafie: Brzoza, Buczyna, Jawor, Jelenia Góra, Kozuchów, Legnica, Lipiny, Lubin Legnicki, Łogisza Wielka, Ługi, Malczyce, Oleśnica, Przemków, Rudno Miasto, Studzianki, Szprotawa, Torzym-Międzyrzec, Wałbrzych, Wińsko, Wołów, Wrocław, Zielona Góra, Zimna Woda) i s z c z e c i ń s k i (parafie: Barlinek, Bobolice, Bytów, Dolicie, Dżonowo, Gryfice, Koniewo, Koszalin, Kwasów, Łobez, Ołuzna, Rzecznice, Słupsk, Szczecin, Szczecinek, Wałcz).

Według stanu z 1955 r. na 166 wszystkich parafii 29 było nieobsadzonych. Statystyka wiernych nie jest znana, przynajmniej nie podaje jej oficjalny organ Metropolii „Cerkownyj Wiestnik”.

W eparchii warszawsko-bielskiej istnieją dwa klasztory, męski pod wezwaniem św. Onufrego w Jabłecznej koło Białej Podlaskiej i żeński św. Marii i Marty w Grabarce koło Siemiatycz woj. białostockiego.

Gorzej było z hierarchią. Wschodnie prawo kanoniczne wymaga, aby autokefaliczna cerkiew posiadała przynajmniej 4 biskupów ordynariuszy. W Polsce zaś, nie licząc zwolnionego z obowiązków metropolity Dionizego, było ich w r. 1948 tylko trzech: wspomniany już Tymoteusz Szretter, poza tym dwóch świeżo wyświęconych, a mianowicie Jerzy Korynistow i Michał Kiedrow; tego ostatniego wyświęcił osobiście patriarcha Aleksy.⁵ Brakowało metropolity. Utworzonymi diecezjami podzielili się wspomniani biskupi w sposób następujący: Diecezję białostocko-gdańską objął, podniesiony do godności arcybiskupa, Tymoteusz Szretter, diecezję łódzko-poznańską Jerzy Korynistow, a wrocławsko-szczecińską Michał Kiedrow, najpierw jako wikariusz władzyki łódzkiego, od r. 1951 jako biskup samodzielny⁶.

Celem obsadzenia metropolii warszawskiej zwrócił się synod polskich prawosławnych biskupów dnia 19 kwietnia 1951 r. do patriarchy Aleksiego z prośbą o przydzielenie do Cerkwi w Polsce biskupa lwowskiego Makarego. Patriarcha do prośby się przychylił i zwolnił wymienionego władkę ze stanowiska we Lwowie. Dnia 7 lipca 1951 r. urzędujący w Warszawie synod władków wybrał go jednomyślnie metropolitą warszawskim i całej Polski, a 8 lipca tegoż roku odbył elekt uroczysty ingres do soboru katedralnego na Pradze przy udziale wszystkich polskich władków i delegatów innych autokefalicznych cerkwi⁷.

Metropolita Makary, przed wyświęceniem na biskupa Michał Oksiuk, urodził się w r. 1884 w Łukowisku na Podlasiu. Po ukończeniu w r. 1907 duchownego seminarium w Chełmie zapisał się na Akademię Duchowną w Kijowie, którą ukończył jako człowiek świecki w r. 1911 ze stopniem kandydata teologii i zaraz zaczął wykładać na tejże Akademii staro-

⁵ *Cerkownyj Wiestnik* 1954, nr 3, s. 6.

⁶ Tamże, s. 7; — *Kalendarz Prawosławny na rok 1955*, s. 73.

⁷ *Cerkownyj Wiestnik* 1955, nr 2, s. 12.

żytną literaturę chrześcijańską. W r. 1914 uzyskał stopień magistra teologii, a w r. 1917 został profesorem nadzwyczajnym kijowskiej Akademii. W latach 1918 — 1920 wykładał równocześnie bizantologię na kijowskim uniwersytecie. W latach 1922 — 1933 uczył w szkołach średnich historii kultury, języka rosyjskiego i niemieckiego, będąc zarazem naukowym pracownikiem biblioteki Ukraińskiej Akademii Nauk. W latach 1933 — 1941 pracował jako państwowy urzędnik. Owdowiawszy w r. 1942, przyjął święcenia kapłańskie 6 czerwca tegoż roku i został proboszczem Pokrowskiej cerkwi w Kijowie, od r. 1943 z tytułem protojereja. W kwietniu 1945 r. mianował go patriarcha Aleksy biskupem lwowskim i tarnopolskim i równocześnie archimandrytą Poczajowskiej Ławry. Ponieważ w Cerkwi Prawosławnej dobiera się biskupów wyłącznie spośród kleru zakonnego, protojerej Oksiuk został 20 kwietnia 1945 r. „postrzyżony w mnichy” z imieniem Makarego i złożył śluby zakonne, a 22 kwietnia tego roku otrzymał sakrę biskupią (chirotonię) z rąk patriarchy Aleksego. We Lwowie pozostawał do r. 1951, sprawując równocześnie w latach 1948 — 1950 rządy w diecezji użhorodzkiej na Zakarpaciu. Za lwowską działalność otrzymał godność arcybiskupa i przywilej noszenia na kłobuku (pozałiturgiczne nakrycie głowy) brylantowego krzyża, a moskiewska Prawosławna Akademia Duchowna powołała go na swego honorowego członka. Dnia 7 lipca 1951 r. objął rządy cerkiewne w Polsce jako metropolita warszawski i całej Polski z przywilejem noszenia białego kłobuka, a na piersiach dwóch panagii⁸.

Rządy metropolity Makarego cechuje duża ruchliwość. Według informacji wydawanego przez Prawosławną Metropolię miesięcznika przeprowadza metropolita ciągle wizytacje parafii nie tylko w swojej eparchii, ale i w diecezjach trzech innych władków. Patronuje powstawaniu nowych cerkwi, osobiście je poświęca.

W listopadzie 1951 r. zmarł biskup wrocławsko-szczeciński Michał Kiedrow. Na jego miejsce wybrał synod polskich władków Stefana Rudyka, archimandrytę z Łodzi, a metropolita Makary udzielił mu sakry⁹.

W r. 1953 otwarto w Warszawie na Saskiej Kępie seminarium duchowne, mające przygotowywać duszpasterzy dla wszystkich 4 eparchii. Przed wojną istniało Prawosławne Studium Teologiczne przy Uniwersytecie Warszawskim, które jednak nie podjęło po wojnie działalności. Do założonego przez metropolitę Makarego seminarium przyjmuje się kandydatów po ukończeniu 9 klas i w wieku do 25 roku życia. Wyjątk-

⁸ Życiorys metropolity Makarego podał protojerej N i e s ł u c h o w s k i w artykule „*Diesiatylietie archipastyrskawo służenia Jego Błażenstwa Błażennejszego Makaria mytropolitya warszawskawo i wsieja Polszy. Cerkownyj Wiestnik* 1954, nr 4, s. 15—19, nr 5, s. 3nn.

⁹ *Cerkownyj Wiestnik* 1954, nr 2, s. 12, nr 3, s. 3.

kowo przyjmuje się i po niższych klasach, jeżeli kandydat wykaże się bardzo dobrym świadectwem. Kurs nauk trwa 4 lata. Możliwe jest także przyjęcie odrazu na 2-gi, 3-ci, a nawet na 4-ty rok nauki, lecz po z'łożeniu egzaminu z materiału lat poprzednich¹⁰. W r. szk. 1953/54 liczyło seminarium 61 wychowanków, z których 14 uzyskało absolutorium¹¹. W r. szk. 1954/55 opuściło seminarium znowu 12 absolwentów¹².

Tak samo w r. 1953 poczęła wydawać warszawska Metropolia miesięcznik w języku rosyjskim „Cerkownyj Wiestnik”. Pismo składa się z części urzędowej i nieurzędowej. W tej ostatniej znajdują się artykuły z zakresu problematyki duszpasterskiej, kronika życia cerkiewnego, głównie w odniesieniu do wizytacji pasterskich władyków, oraz szkice kazań, najczęściej pióra metropolity Makarego. Są też informacje o innych autokefalicznych Cerkwiach i o stosunkach z nimi Cerkwi polskiej. Np. opisano szczegółowo wyjazd metropolity Makarego w r. 1954 do Sofii na uroczystości, związane z erekcją tamtejszego patriarchatu i wyborem bułgarskiego patriarchy Cyryla, jego wizytę u metropolity Eleuteriusza w Pradze w drodze powrotnej do Warszawy¹³, lub pobyt metropolity Makarego i władyki wrocławsko-szczecińskiego Stefana w r. 1955 w Moskwie z okazji jubileuszu patriarchy Aleksego¹⁴. Redaktorem pisma jest sam Metropolita Makary.

Tyle można się dowiedzieć o prawosławiu w Polsce z wymienionego „Cerkownego Wiestnika”.

O. Hieronim E. Wyczawcki OFM

¹⁰ Tamże, 1954, nr 4, s. 31 — 32.

¹¹ Tamże, 1954, nr 6, s. 29.

¹² Tamże, 1955, nr 6, s. 23.

¹³ Tamże, 1954, nr 1, s. 19 nn.

¹⁴ Tamże, 1955, nr 8, s. 10 — 19, nr 9/10, s. 25 — 37, (Protojerej Żelezniakowycz, *W gościach u matery Cerkwy*).